

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЖУРНАЛІВ ДЛЯ ВКЛЮЧЕННЯ У РЕФЕРАТИВНУ БАЗУ ДАНИХ DIRECTORY OF OPEN ACCESS JOURNALS

При розгляді заявок на включення журналів до наукометричних баз даних Scopus і Web of Science експерти звертають увагу на їх індексацію у **DIRECTORY OF OPEN ACCESS JOURNALS (DOAJ)** (<https://doaj.org>) – безкоштовній реферативній базі даних, що індексує та забезпечує доступ до високоякісних відкритих рецензованих журналів. DOAJ започаткована 2003 року Лундським університетом (Швеція), керується членами Консультативної ради (Advisory Board) та підтримується спільнотою користувачів (близько 100 редакторів), які виконують свої обов'язки на волонтерських засадах.

Місія DOAJ полягає в тому, щоб збільшити популярність, доступність, вплив та використання якісних, рецензованих, наукових журналів відкритого доступу, незалежно від наукової дисципліни, географії або мови публікації. DOAJ співпрацює з редакторами, видавцями та власниками журналів з метою інформування щодо стандартів і передового досвіду видавничої практики та можливості їх застосування у процесі наукового видавництва, постачає бібліотекарів актуальними рецензованими матеріалами для формування бібліотечних каталогів, а також є джерелом метаданих для пошукових систем. Наразі до бази включено понад 11 тис. журналів відкритого доступу, що охоплюють усі галузі науки: технічні, природничі, медичні, соціальні та гуманітарні.

У співпраці з організаціями Committee on Publication Ethics (COPE), Open Access Journals Directory (OASPA) та World Association of Medical Editors (WAME) редакторами DOAJ описано принципи прозорості та найкращі практики наукового видавництва (табл. 1).

Таблиця № 1.

Принципи прозорості та найкращі практики наукового видавництва згідно DOAJ

Категорія	Опис
Веб-сайт	Веб-сайт журналу має відображати дотримання редакцією високих етичних та професійних стандартів та не повинен містити відомості, що можуть ввести в оману читачів чи авторів, включаючи будь-які спроби імітувати сайт іншого журналу/видавця.
Назва журналу	Назва має бути унікальною та не дублювати назву іншого журналу, що може ввести в оману потенційних авторів та читачів.
Процес рецензування	Зміст журналу повинен бути чітко позначений як "рецензований" або "не рецензований". Політика рецензування журналу, повинна бути чітко описана на веб-сайті, включаючи метод експертного огляду, наприклад «подвійне анонімне». Рецензенти не повинні входити до складу редакції журналу. Редакції журналів не повинні гарантувати 100% прийняття рукописів або дуже короткий час розгляду.
Власник та управління	На веб-сайті вказуються відомості про видавця та/або власника. Видавці не повинні використовувати назви інших журналів або організацій, що можуть ввести в оману потенційних авторів та редакторів.
Редакційна колегія	Надаються повні імена та місця роботи членів редакційної колегії журналу.
Редакція / контактна	Надаються повні імена та місця роботи співробітників редакції, а також контактні дані редакції, включаючи повну адресу.

інформація	
Авторське право та ліцензування	У керівництві для авторів приводиться «Політика щодо авторського права», відомості про ліцензування контенту та будь-яка політика щодо розміщення остаточних прийнятих версій або опублікованих статей у сторонніх сховищах. У HTML та PDF-файлах кожної опублікованої статті вказується власник авторських прав та умови ліцензування повинні бути зазначені на всіх опублікованих статтях, (наприклад за ліцензією Creative Commons).
Оплата	Всі авторські внески, що необхідно сплатити для обробки рукописів та/або публікації рукопису у журналі, мають бути чітко зазначені на веб-сайт журналу. Якщо оплата не стягується, це також має бути вказано.
Виявлення та попередження порушень етики проведення наукових досліджень	Редактори видання повинні вжити обґрунтованих кроків для виявлення та запобігання публікації рукописів, що виконані з порушенням етики проведення наукових досліджень, включаючи плагіат, маніпулювання цитуванням та фальсифікацію даних та ін. У випадку, якщо видавцеві чи редакторам журналу буде повідомлено про неправомірні дії, пов'язані з опублікованою у журналі статтею, вони повинні вжити заходів, рекомендованих COPE.
Публікаційна етика	На веб-сайті зазначається: а) політика журналу щодо авторства; б) процедура опрацювання скарг та апеляцій; в) політика щодо конфлікту інтересів; г) політика щодо обміну даними та їх відтворюваності; г) етичні положення; д) положення щодо інтелектуальної власності та ін.
Графік публікації	Чітко вказується періодичність публікації випусків журналу.
Доступ	Зазначаються шляхи доступу читачів до журналу або його окремих статей, а також відомості про наявність абонементної плати або оплата за перегляд.
Архівування	Вказується політика журналу щодо електронного резервного копіювання та збереження доступу до опубліковано контенту у випадку, якщо журнал припинить роботу (наприклад, доступ до основних статей за допомогою CLOCKSS або PubMedCentral).
Джерела доходів	Описується бізнес-модель або джерела доходів (наприклад, авторські збори, підписка, реклама, перевидання, інституційна або організаційна підтримка). Витрати на публікацію не повинні впливати на редакційні рішення щодо відхилення чи прийняття рукописів.
Реклама	Вказується рекламна політика журналу, в тому числі, які види реклами допускаються, хто приймає рішення щодо прийому реклами, чи буде вона пов'язана з контентом, з поведінкою читачів у мережі Інтернет або відобразатиметься у випадковому порядку. Реклама не повинна впливати на редакційні рішення та має зберігатися окремо від опублікованих матеріалів.
Прямий маркетинг	Зазначається будь-яка маркетингова діяльність, що проводиться від імені журналу, повинна бути відповідною, ненав'язливою і спрямованою на певну аудиторію. Відомості, про видавця чи журналу, мають бути правдивими та не вводити в оману потенційних авторів чи читачів.

На основі вищезазначених положень визначено критерії оцінювання журналів для включення у DOAJ (табл. 2):

Таблиця № 2.

Критерії оцінювання журналів для включення у DOAJ

Критерій	Характеристика
Галузь та проблематика	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Тематика: приймаються журнали усіх наукових напрямів за класифікацією Library of Congress Classification Outline (http://www.loc.gov/catdir/cpsolcco). ✓ Тип ресурсу: наукові та наукові періодичні видання, що публікують повнотекстові результати досліджень або оглядові статті. ✓ Прийнятні джерела: академічні, урядові, комерційні та некомерційні джерела. ✓ Рівень: основна цільова група – науковці. Якщо журнал видається студентським органом, до складу його редколегії має входити принаймні два кандидата наук або доктора філософії. ✓ Контент: принаймні одна третина змісту повинна складатися з оригінальних наукових та/або аналітичних статей. Весь вміст повинен бути доступним на сайті у повному обсязі без обмежень доступу. ✓ Мова: приймаються журнали будь-якою мовою.
Доступ	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Повні тексти всіх статей журналу повинні бути у відкритому доступі безкоштовно (без ембарго періоду). * ✓ Оплата допустима лише для друкованої версії журналу. ✓ Неприйнятна наявність реєстрації користувачів для перегляду повного тексту статей.
Одна URL-адреса сайту та окрема веб-сторінка для кожного журналу	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Посилання на журнал з БД DOAJ повинно вести безпосередньо на домашню сторінку журналу, а не сторінку переліку журналів на сайті установи. * ✓ Усі сторінки з політиками журналу (наприклад «Галузь та проблематика», «Розділи журналу», «Етичні положення», «Авторські внески», «Процес рецензування», «Періодичність публікації», «Політика відкритого доступу», «Архівування», «Керівництво для авторів», «Положення про авторські права», «Контакти редакції» та ін.) повинні бути розміщені на цьому ж веб-сайті та мати зв'язок з домашньою сторінкою журналу. * ✓ Журнал повинен мати унікальну URL-адресу, за якою не міститься інших веб-ресурсів. *
Унікальна URL-адреса та один HTML або PDF для кожної статті	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Одна URL-адреса для кожної статті, а не URL-адреса цілого випуску, що дозволяє забезпечити прямий зв'язок з БД, сприяючи якісному пошуку та збільшенню використання контенту. *
ISSN номер	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Журнал повинен мати принаймні один ISSN (International Standard Serial Number), зареєстрований на issn.org. * ✓ Якщо журнал існує в друкованому та електронному форматах, він може мати як ISSN для друкованої версії, так і для електронної версії.
Архівація та збереження	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Рекомендоване зберігання опублікованого контенту у спеціальній службі цифрової архівації – Long Term Preservation and Archiving (LTPA). До таких сервісів належать LOCKSS (Lots Of Copies Keep Stuff Safe), CLOCKSS (Controlled LOCKSS), PKP Private LOCKSS та ін.
Організація	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Усі статті повинні мати дату публікації із зазначеним роком

контенту	<p>видання.</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Рекомендовано використання унікальних ідентифікаторів статей (DOI) для кращого індексування пошуковими системами в Інтернеті. ✓ Бажано, щоб статті були чітко впорядковані у томи та номери з пронумерованими сторінками. ✓ Наявність функцій пошуку/перегляду статей на сайті, що полегшує користувачам переміщення між статтями.
Якість домашньої сторінки, рекламні оголошення	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Домашня сторінка журналу повинна бути чіткою, зрозумілою, мати зручну навігацію (посилання на поточний випуск, архівні випуски, пошук, перегляд, сторінку про журнал, редакційну колегію та контакти редакції), містити посилання на інформаційні сторінки журналу. * ✓ Якщо на веб-сайті журналу розміщується реклама, рекомендується переконатись, що оголошення не є образливими, неактуальними та що вони не містять даних, що знижуються рівень довіри до видання. Оголошення, що містять миготливі та/або рухомі об'єкти відволікають читача та не рекомендуються.
Імпакт-фактор	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Не рекомендоване використання на веб-сайтах журналів жодних імпакт-факторів, окрім офіційного загально визнаного імпакт-фактору Thomson Reuters. ✓ Допускаються альтернативні статистичні показники, такі як дані про використання статей.
Редактори та редакційна колегія	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Обов'язкова наявність головного редактора та редакційної колегії. ✓ Посилання на сторінку редакційної колегії із зазначенням імен та місця роботи її членів має міститись на головній сторінці журналу. *
Контроль якості та керівництво для авторів	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Усі статті повинні проходити процес рецензування, вид якого має бути чітко вказаний на веб-сайті. * ✓ Посилання на «Керівництво для авторів» (форматування; процедура рецензування, положення про авторське право, політика попередження плагіату, алгоритм подання статті, електронна адреса контактної особи) має знаходитись на домашній сторінці журналу. *
Оплата	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Обов'язкове зазначення на веб-сайті журналу відомостей про будь-які внески, що сплачує автор у процесі за опрацювання або публікацію рукопису. Якщо журнал не стягує жодних внесків – це теж потрібно декларувється. *
Положення про відкритий доступ	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Політика журналу щодо відкритого доступу має бути чітко вказана на веб-сайті журналу Повний текст статей журналу має бути вільно доступним без періоду обмеження. *
Авторське право, ліцензування, право на публікацію	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Рекомендоване ліцензування контенту за ліцензією Creative Commons (CC), що чітко визначає умови використання та повторного використання опублікованих матеріалів читачами та авторами. ✓ Якщо ліцензія Creative Commons не використовується, редакторам слід детально вказати всі умови використання контенту видання. *
Плагіат	<p>видавцям рекомендовано опублікувати політику щодо попередження плагіату, вказати наявність членства у COPE, скористатися одним із доступних програмних засобів виявлення плагіату у наукових роботах та вказати назву даного програмного забезпечення на своєму сайті.</p>

* базові вимоги для включення в DOAJ

Основними причинами відмови щодо включення журналу в DOAJ є наступні:

- заявник не відповідає на повідомлення;
- надані контактні дані не містять назви;
- в останньому календарному році не опубліковано жодного випуску;
- неповні або невірні дані про ISSN;
- не завершено заповнення заявки на включення;
- кожна URL-адреса у формі заявки ідентична;
- повторні заявки на включення одного журналу – видаляються;
- журнал вже індексується в DOAJ;
- редакція журналу не дотримується принципів прозорості та найкращих практик наукового публікування;
- журнал не знаходиться у відкритому доступі;
- журнал не публікує оригінальні наукові дослідження.

Індексування електронного наукового видання реферативною БД DOAJ має велике значення у редакційній стратегії розвитку журналу та є проміжним етапом на шляху до включення до найбільш авторитетних міжнародних наукометричних баз даних Scopus та Web of Science.

Список використаних джерел

1. Directory of Open Access Journals [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://doaj.org/>.